

Piitsuussutsip killinganik kingusinnerpaamik UPA 2016-imut atatillugu aalajangersaaqqullugit Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut.

Ilaqutariit meerartallit akornanni piitsuussuseq immikkut ukkataralugu aningaasatigut naligiinnginnerup piitsuussutsillu akiorneqarnissaanut iliussissatut pilersaarusoqqullugit Naalakkersuisut peqquneqarnissaannik Inatsisartut aalajangiiffigisassaattut siunnersuut. Iliussissatut pilersaarut kingusinnerpaamik UKA 2016-imut atatillugu inaarsarneqareersimassaaq
(Inatsisartuni ilaasortaq Aaja Chemnitz Larsen, Inuit Ataqtigiit)

Akissuteqaat

(Ilaqutariinnermut, Naligiissitaanermut Isumaginninnermullu Naalallersuisoq)

Siullermeerneqarnera

Qujanaq aalajangiiffigisassatut siunnersuutit marluk pineqartut pillugit, tamatumani tunngavilersuutigineqarmat ilaqutariit meerartallit aningaasarsiornikkut pitsaanerusumik inissisimalernissaat siunertaralugu suliniuteqartoqartariaqarnera.

Aalajangiiffigisassatut siunnersuut 36 pillugu, tamatumani piitsuussutsip killiliiffigineqarnissaa siunnersuutigineqarsimavoq

Naalakkersuisut anguniagaasa pingaarnerit ilagivaat nunatsinni meerartatta peroriartornerminni sinaakkutarisaasa pitsaasuullutillu ineriartorfiulluarsinnaanissaat. Meeqqat inuuniarnerminni atugarisaat isiginiassagaani pinngitsoorneqarsinnaanngilaq angajoqqaajusut atugarisaat ilanngullugit isiginiassallugit. Taamaattumik angajoqqaat tamakkiisumik isiginnilluni periarfissaqarnerat aammalu meeqqanik peqqissunik piginnaasaqarluartunillu peroriartortitsilluarnissamut aqutissiuussisinnaanerat isiginiartuartariaqarparput.

Ilaqutariit pissakilliorfiusuni aningaasaatimininnguatik eqqarsarluarlutik naamattusaarniartariaqartarpaat, taamaasiormermikkullu qulakkeerniarlugu meeqqamik peqqinnartunik, allanngorartunik nerisaqartinnerisa saniatigut oqortunik atisassaqaarnissaat pitsaasumillu najugaqartissinnaanissaanut periarfissaqartuarnissartik. Ilaqutariit allat meeqqamik soqutigisaminnik aallussisinnaanissaanut, inuussiornissaanut allatigullu sammisinnaasaannut akissaqarsinnaanissartik isumakuluutigiuartarpaat, tassami tamakkuummata meeqqat ajunngitsumik peroriartussagunik aamma periarfissaqarfisariaqagaat.

Ilaqutariit aningaasakilliorsimasaraangamik tamatumani meeqqat ulluinnarni atugarisaasigut malunniussinnaasarpog. Taamaattumillu pingaaruteqarpoq tikkuassallugu, Inatsisartut meeqqat inuusuttuaqqallu ikiorserneqarnissaat pillugu peqqussutaatigut qulakkeerniarneqarsimammat, meeqqat ikiorserneqarnissamut pisinnaatitaaffeqarmata, tamatumani lu apeqqutaanngitsoq suna suullu patsisaassimasinnaanersut.

Piitsuussitsip killiliivigineqarneratigut aningaasarsiornikkut piitsuussuseq isiginiarneqarnerulersinnaavoq. Kisiannili piitsuussitsip killiliivigineqarsinnaanera imaannaanngitsuusoruna, tassami aamma nunatsinni piffinni assigiinngitsuni aningaartuutit assigiinngiaat pissuserisartakkamikkut allanngorartorujussuusinnaasarmata. Assersuutigalugu kommunini meeqqerivinni meeraateqarnermi akigitinneqartartoq assigiinngisitaarsinnaasorujussuusarpoq, tamannalu mikinngitsumik ilaqutariinnut meerartalinnut annikigisassaannngitsumik malunniuteqarsinnaasarluni. Tamatuma saniatigut ilaqutariit isertitaqassutsimikkut nikingasinnaasartorujussuugalarlutik, isertitakinnerusut pisisinnaassusaat anginerusinnaasarpog, assersuutigalugu aningaasanik toqqortaqaarsimagunik kingornussisimagunilluunniit immaqaluunniimmi imminut pilersornissamat periarfissaginnerusimagunik.

Nunatsinni piitsuussuseq misissuinerni assigiinngitsuni agguaqatigiissillugu isertitaqarnermiit nalilersuiffigineqartarsimavoq, imatut paasillugu kisitsisimik tigussaasumik nassaariarluni, agguaqatigiissitsinermi innuttaasut ilaat 50% imaluunniit 60%-t taassumangga appasinnerusumik isertitaqarsimappata, taava piitsuussutsimut killiunneqarsinnaasup ataani inissisimasuusimassasut. Tamatuma saniatigut 2008-mi piitsuussitsip ataani inissisimasut ilumut piitsutut nalileneqarsinnaasariaqarnerannik oqariartuuteqarluni inerniliinertaqannngitsumilli killiussisoqarniartoqarnikuugalarpoq.

Piitsuusseq kisitsisitalersorlugu isiginiarsimagaanni, tamanna paatsuungasitsinermik kinguneqartitsinnarsinnaavoq, tassami innuttaasut akornanni nalituunik pigisallit isertitakinnertik pissutigalugu piitsuusutut isiginiarneqalersinnaammata, saniatigullu inuit annertuumik akiitsullit piitsuusutut isiginiarneqaratik. Imaluunniit imaassimassappat innuttaasut ingerlalluartutut atugarissaartutullu isigisartakkat arlaatigut amigaateqarsimassassappata.

Manna tikillugu nunatsinni piitsuussutsimut killiussaasinnaasut pillugit periusissanik naatsorsuinernillu peqanngilagut, tamatumuuna paaserusullugu ilumut aningaasaqarnikkut piitsuussuseq qanoq nalileneqarsinnaanersoq. Inuiaat akornanni assigiinngitsutigut nalilersuisoqartarlunilu naatsorsuisoqartarpoq, tamatumanilu toqqammavissat silittut atorniarneqartarlutik, ilaatigut soorlu pilluassuseq aammalu inuuniarnermi illersorneqarsinnaasumik inuussagaanni naatsorsuinerit (Human Development Index) assigiinngitsut, soorlu ilaatigut naligiissitaaneq, peqqissuseq, imminut pilersorsinnaaneq, isumaginninnikkut atugarisat isertitaqassuserlu tunngavigineqarsinnaasarlutik.

2010-mi nunatsinni misiliilluni suliniuteqartoqarnikuuvoq, tamatumani ujartorniarneqarluni nunatsinni piitsuussuseq inuussaatsimut paasinnittariaasitsinnullu sanilliutissagaani qanoq nassuiaasersorneqarsinnaanersoq misissorniarneqarsimalluni. Suliniuteqarnermi assigiinngitsunik siunnersuuteqartoqarlunilu tikkuussisoqarsimavoq suna tunngavigalugu nunatsinni piitsuuneq qanoq nassuiarneqarsinnaanersoq. Tamatumani kisiat ilaatinnagit isertitat aningaasaqassuserlu, kisiannili aamma piitsuussuseq innuttaasut kinguaariit peqqissutsikkut, ilinniartitaanikkut suliffissaqarnikkullu atugarisaat periarfissaqarfisimasinnaanngisaallu aallaavigalugit.

Assersuutigalugu suliniuteqarnermi tikkuussiffigineqartut assigiinngisitaartut takutissagaat innuttaasut akornanni piitsuuneq qaqugukkut qangalu atugarineqartarsimanersoq, ilimanaateqarsinnaanersorlu piitsuussutut inuujuaannalersinnaasarneq. Piitsuussitsip kaaviaartutut inissisimasarnera nassuiassagaanni tamatumani assersuutigisinnaavarput innuttaasoq tarnikkut nappaateqalersimasoq. Taasumap napparsimanini pissutigalugu sulinngitsoortariaqarnini kallerriutigisimasinnaavaa, piffimmilu najugaqarfisamini tarnikkut atugarisai pillugit nalilersuisoqarsinnaananilu katsorsarneqarsinnaanngimmat, nappaat atugarisaa ataavartumik nappaatigilerpaa. Suliffigisani annaavaa, qaammammullu aningaasartuutigisartakkani artulerlugit. Tamatuma kingunerisaannik akiitsunippoq

nammineerluni akilersinnaangisaminik. Anniaatini puigorniarlugit imerajuttunngorpoq tamatumali kingunerisaanik nappaataa sakkortuseriaannarluni. Tamakkuli tamarmik nassatarivaat meeqqaminik isumaginnissinnaajunnaarnera, taakkuami sumiginnarneqalerput atuarnerminnilu ingerlanerliulerlutik.

Assersuusiap takutippaa piitsuussuseq aammalu kinguaariit inuuneranni atugarliuutit qanoq siammaakkiartorsinnaanerannik. Piitsuussuseq pinaveersaartinniassagaanni aammalu isumaginninnikkut periarfissanik atorluaassinnaassagaani, taava ajornartorsiutit silinnerusumik isigalugit oqallisigalugillu nalilersuiffigisariaqarpagut. Qanoq iliorluta inuiaqatigiit ineriartortinniassavagut tassani inersimasut meeqqallu atugarliuuteqarlutik pissaaleqillutillu inuusut naapertuuttumik ikorfartugarisinnaajumallugit.

Naalackersuisut inassuteqaatigivaat, piitsuussutsip killiliivigineqarsinnaanera siunnersuutigineqarnera naapertorlugu itigartitsissutigineqassasoq. Akerlianiilli Naalackersuisut siunnersuutigissallugu, piitsuussutsip killiliivilersinneqarsinnaanera siunissaq isigalugu naligiinnginnerit piitsuussutsillu akiorniarnerrannut tunngatillugu nalilersuilluarnerit toqqammavigalugit aaqiiviginiarneqassasoq.

Pineqarpoq aalajangiiffigisassatut siunnersuut 37, aningaasarsiornikkut piitsuussutsillu naligiinnginnerup akiorniarnerranni iliuusissat

Naalackersuisut politikikkut anguniagarivaat aningaasarsiornermi atugarisat piitsuussutsillu akiorniarneqartariaqarnerat, tamannalu ilinniartitaanikkut suliffissaqartitsiniarnikkullu sallerpaatillugu aaqiiviginiarneqartariaqartoq. Maannakkutuut atugarissaarneq attatiinnarniassagutsigu tamatumani aalajangiisuulluinnarpoq ilinniartitaanerup qaffassarneqartuarnissaa aammalu suliffissanik ataavartunik amerlanerusunik pilersitsinissaq.

Aaja Chemnitz Larsen isumaqatigaara oqarmat, piitsuussuseq tamakkiinerusumik isiginnilluta iliuseqarlutalu akiorniartariaqarippat. Taamaattumik Naalackersuisut inuiaqatigiit ineriartortikkusuppaat meeqqat atuarnermikkut aammalu ilinniagaqarnermikkut periarfissarsiuuneqassasut, kingorna atugarissaarlutik inuusinnaalernissamat. Isumaginninnikkut politikki tamatumani qitiusutullusooq inissisimasuuvoq, nunatsinni meerarpasuit misigisarmassuk, arlaatigut angerlarsimaffimmini tusiapillattumik ingerlasoqarnera pissutigalugu atuarnertik ingerlalluarsinnaaneq ajortoq. Naalackersuisut piffissami aggersumi pilersaarutigivaat ilaqutariinnut politikikkissamik saqqummiussaqaarnissartik, tassanilu tikkuussissutiginiarneqassasoq qanoq iliornikkut ilaqutariit sinaakutigisaat isumannaanerpaamik ilusilersorniarneqarsinnaassanersoq.

Nunani Avannarlerni innuttaasut nalinginnaasumik atugarissaarfigisaanni, tamatumani naligiinnerusumik isumaginninnikkullu sillimmasiissutit aqcutigalugit anguniartinneqarsinnaasoq innuttaasut isumannaatumik inuusaaseqarsinnaasarnissaat. Namminersornerulerneq 1979-mi pilersinneqarmalli, taamanikkut nunatsinni innuttaasut atugarisaat assigiinngisitaartorujussuussimapput aamma isertitatigut atugarisat eqqarsaatigalugit. 2006-mi misissuisoqarneratigut takussutissiisoqarpoq 1979-miit 2006-ip tungaanut innuttaasut atugarisaat assigiiaarnerulersimasut, aammalu naligiinnerulerneq anguneqarsimasoq isertitaqqortunerit aallaqqaataani 10%-t missiliorlugit amerlassuseqarsimasuniit akunnattumik annikinnerusumillu isertitaqarsimasut isertitaqqortunerulersinnerisigut naligiinnerulerneq aqcutissiuuneqarsimasoq.

2005-mi isertitatigut nikingassuseq aatsaat taamak appasillitigisimavoq, taamanikkummi Naalackersuisuusut akileraarusersuisarnermi ammut killigititaq 40.000 kr.-niniit 48.000 kr.-ninut qaffamassuk. Inummut ilanngaat 8.000 kr.-niniit 10.000 kr.-ninut qaffanneqarpoq, saniatigullu akileraarusiisarnermi %-i 2-nik qaffanneqarluni. Allannguinerit

kingunerisimavaat akissaatikinnerusut akileraarternerisa appaavigineqarnerannik, akerlianilli isertitaqqortunerit qaffasinnerusumik akileraaruserneqartalerlutik. Tamatumali inernerivaa Landskarsimut akileraarutitigut isertitsissutaasartut allanngunngingajannerinik. 2005-p kingornatigulli innuttaasut akornanni isertitakitsut amerlatsikkiartorsimapput, soorluli aamma tamanna nunani assigiinngitsorpasuarni atuussimasoq. 2013-mi isertitaasimasut qimerluuataarnerisigut takuneqarsinnaavoq, ilaqtariit meerartallit akornanni nuna tamaat isiglaugu isertitat naligiinnerulersimasut, aamma tamakkiisumik isiginnilluni isertitat naligiinnerulersimanerannut sanilliussissagaani.

Naalackersuisut isumaqarput naligiinnginneq piitsuussuserlu aallaavigalugit naligiinnerulersitsiniarnissaq aqutissiuutissagaanni, taava naligiinnginnermut pissutaarpiartut isiginiarneqaqqaartariaqartut, qanorlu politikikkut iliuuseqarnikkut tamanna allatut sangutinniarneqarsinnaanersoq tassuunatigut aqutissiuullugu sapinngisamik amerlanerpaat assigiinngitsutigut atugarissaarnerulernissaat. Ilanngullugu pingaaruteqarpoq tikkuassallugu inuiaqatigiittut ingerlanitsinni naligiinnerulerneq pilluaatiginerulersimanavianninnatsigu, imaassimappat tamatta agguaqatigiissillugu piitsuunerulersimasugut. Innuttaasut akornanni isertitatigut nikingassutsit atuuttuartaillugit, taava nammineq isitsinnit takusinnaajuaannassavagut kikkut akunnitsinni pissakilliornerusuunersut. Inuiaqatigiimmi pisoorsuugaluqalutik aamma akunnerminni piitsoqanngitsoorneq ajormata.

Naalackersuisut periarfissat imatut isigalugit ineriartortitserusupput, piitsuussutsip akiorniarnerani aallaavigiinnarnagu isertitatigut nikingasoqartoqarnera. Tamatumanimi apeqqaatalluinnarput innuttaasut ataasiakkaajusut ulluinnarni periarfissaat qanorpiaq ittarnersut. Assersuutigigitu anaaneq kisermaajusoq arlaatigullu inuuniarnermini unittuupajussimasoq. Taasumap aningaasaatini naamattusaarniartuartaipai kisiannili aamma tassunga pingaaruteqarluni oqaatsigissallugu, inuunerminni allatut ingerlaaseqarnissani ujartuiffigisariaqaraa. Immaqa aningaasaatiminik aqutsiniarnermini ikiorserneqartariaqarpoq, ilinniagaqarnissamut aqutissiuuneqartariaqarpoq imaluunniit suliffissarsitinneqartariaqarpoq, angajoqqaatullu ingerlaniarnermini siunnersorneqartariaqarluni. Naalackersuisut anguniagarivaat piitsuussutsip periarfissarsiuussinikkut anigorniarneqarnissaa aammalu taamatut inissisimasup pitsaasumik siunnersorneqarnikkut ingerlaatsiminik pitsanngorsaaniarnissaa. Tamatumani aamma mininneqassanngilluinnarput meeqqat atugarliortinneqarlutik peroriartorsimasut. Ilinniartitaanikkut suliffissaqartitsiniarnikkullu suliniutit assersuutaapput, qanoq iliorluta piitsuussuseq pinaveersaartinniarsinnaaneripput.

Naggataatigut eqqaarusuppara Naalackersuisut siunnersuuteqartup pisortat aningaasartuutigisassaanut tunngatillugu tunngavilersuutigisimasai isumaqatigiinnginnamikkut, tassami suliniuteqarneq taamatut isikkulik ingerlatissagaanni nalilersuinerpassuit pisariaqassammata, tamatumani ilanngullugit atugarissaarnikkut akileraartarnikkullu aaqqissuussisimanerit. Siunnersuutigineqartutut iliuuseqaatissat maannamut aningaasaliissutit iluanni suliarineqarsimasussaassimassappata, nalunaarusiassaq aatsaat UKA 2017-mi naamassineqarsinnaasimassaaq.

Taamatut oqaaseqarlunga, Naalackersuisut sinnerlugit allannguutissamik imatut nipilimmik saqqummiussissaanga:

”Naalackersuisut pisussaaffilerneqassasut kingusinnerpaamik UKA 2017-mut nalunaarusiussasut, qanoq iliuuseqarluni aningaasaqarnikkut nikingassutsit annikillisarneqarlutillu piitsuussuseq annikillisarneqarsinnaanersoq aammalu ilumut piitsuussuseq pillugu killiliussaqqartoqarsinnaanersoq”.